

ו. בעניין שוחט פסח על החמץ

א

במשנה (פסחים דף סג ע"א) שנינו:

השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה. רבי יהודה אומר: אף התמיד. רבי שמעון אומר: הפסח בארבעה עשר, לשמו חייב, ושלא לשמו פטור. ושאר כל הזבחים, בין לשמן ובין שלא לשמן פטור. ובמועד, לשמו פטור, שלא לשמו חייב. ושאר כל הזבחים, בין לשמן בין שלא לשמן חייב חוץ מן החטאת ששחטו שלא לשמה.

רש"י כתב: "השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה - דלא תשחט על חמץ וגו'..."

ר' שמעון אומר הפסח בארבעה עשר - ששחטו על החמץ. לשמו חייב - משום לא תשחט על חמץ דפסח כשר הוא, ושחיטה ראויה היא". וביחס להמשך דברי ר"ש במשנה, שמי ששוחט פסח במועד שלא לשמו חייב, רש"י בד"ה "חייב" כתב: "דלהכי קאי, והויא לה שחיטה ראויה, וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא, ואיכא מלקות נמי דשחיטה". הצ"ח עמד על כך שרש"י לא כתב בכל המשנה שחייב משום לא תשחט בהדי בל יראה רק לגבי שחט שלא לשמו במועד. וכתב שלרבי שמעון אם שחט את הפסח בארבעה עשר לשמו על הפסח אינו חייב משום בל יראה כפי שכתב בספרו נודע ביהודה (מהדורא קמא או"ח סימן כ') שלרבי שמעון אין בל יראה עד הלילה. והקשה הצ"ח לפי מה שביאר בכמה מקומות שדעת רש"י שעובר בכל יראה מחצות ולמעלה, הרי רש"י גם בתחילת המשנה היה צריך לומר שהשוחט עובר גם בלא תעשה של לא תשחט וגם בכל יראה.

וכתב הצ"ח, על פי הגמרא לקמן שמביאה ברייתא: "אימתי בזמן שיש לשוחט או לזרוק או לאחד מבני חבורה. היה לאחד בסוף העולם - אין זקוק לו". ובהמשך הסוגיה מבואר שהשוחט עובר אם יש לאחד מבני החבורה, היינו להנך דקיימי עליה משום לא ילין. וכוננת הברייתא "או לזרוק" היא שזרוק עובר אם יש לאחד מבני החבורה חמץ, אבל השוחט ודאי לא עובר אם הכהן שיזרוק יש לו חמץ. אבל מה שכתוב: "לאחד מבני החבורה" שפיר הכוונה שהשוחט חייב אם יש לאחד מבני החבורה. אלא שזה שייך רק בפסח שאינו נאכל אלא למנויו והם קיימי עליו בבל תלין, אבל פסח שלא לשמו או שלא בזמנו או שאר זבחים שעובר לרבי שמעון בשוחט במועד, אינו עובר אלא אם יש לשוחט עצמו אבל לא על חמץ שיש לאחד מבני החבורה. והטעם הוא משום שאין צירוף חבורה לכך ובני החבורה אינם עוברים בבל תלין. ולכן מתורצת השאלה: בפסח בזמנו עובר גם אם יש לאחד מבני החבורה, ולכן לא כתב רש"י שעובר בכל יראה, כיון שבכה"ג עובר בלא תשחט בלי בל יראה כיון שאינו עובר על חמץ שאינו שלו. אבל במועד שעובר רק אם יש לשוחט עצמו חמץ, כתב רש"י שעובר גם משום לא תשחט וגם משום בל יראה ובל ימצא.

אלא שהקשה הצ"ח שם, לדברי רבי יהודה במשנה שאומר "אף התמיד", היינו שעובר אם שחטו על החמץ. בתמיד, הרי, אין חבורה ועל כרחך מיירי שיש חמץ לשוחט עצמו. הלכך רש"י היה צריך לומר שעובר לרבי יהודה משום בל יראה בהדי לא תשחט, ולרבי

ב

והנה, לעיל (דף ה ע"א) מביאה הגמרא מקור שיש איסור חמץ משש שעות ולמעלה: רבא אמר מהכא: לא תשחט על חמץ דם זבחי - לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים. - ואימא: כל חד וחד כי שחיט! - זמן שחיטה אמר רחמנא. תניא נמי הכי: אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם - מערב יום טוב, או אינו אלא ביום טוב עצמו - תלמוד לומר לא תשחט על חמץ דם זבחי - לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, דברי רבי ישמעאל.

ובתוספות שם (ד"ה זמן שחיטה קאמר רחמנא) כתבו שאף על פי שהאמת היא שהלאו דלא תשחט על חמץ נאמר בכל חד וחד כי שחיט, מכל מקום כיון דאשכחן דזההיר על ההשבתה וזההיר שלא לשחוט פסח על חמץ "סברא הוא שבזמן שחיטה הזהיר על ההשבתה". התוספות כתבו שזו סברא אך לא פרשו את הסברא. מכל מקום עיקר הלימוד לפי התוספות הוא מהפסוק "אך ביום הראשון תשביתו", כפי שמבואר בבבלי. הפסוק לא תשחט על חמץ מלמד שהפסוק "אך ביום הראשון" מיירי בזמן שחיטת הפסח, אף על פי ש"אך ביום הראשון תשביתו" נאמר בפרשת בא ואילו "לא תשחט" נאמר בפרשת כי תשא.

אולם בחידושי רבנו דוד כתב וז"ל: "דודאי עיקר הדרשה היא לשוחט את החמץ על הפסח אלא דרבא יליף מיניה ממילא שכבר יהיה החמץ מושבת, שלא חייבה תורה בשוחט על החמץ אלא בשביל שהחמץ נאסר".

לפי זה מובנת הסברא של התוספות. מסתבר שהחמץ שעליו אמרה התורה לא תשחט על חמץ דם זבחי הוא חמץ דאיסורא

יהודה יש בל יראה מחצות כפי שבאר בנודע ביהודה. ועיי"ש שנשאר בצריך עיון. שאלה זו יש לתרץ על פי דברי רע"א (מכות דף יד ע"א) בישוב קושית המשנה למלך על הרמב"ם. הרמב"ם כתב (הלכות חמץ ומצה פרק ג' הלכה א') שאם קנה חמץ בפסח או חמצו לוקה. המשנה למלך הקשה, והרי מפורש בסוגיה שבל יראה ובל ימצא הוא לאו הניתק לעשה, ואם כן לא ילקה אף אם קנה או חימץ בפסח. וכתב רע"א כדי ליישב את הקושיא שלדעת רבנן שביטול חמץ הוא במפרר וזורה לרוח, אין זה לאו הניתק לעשה, כיון שהתיקון הוא מכאן ולהבא. הברייתא שאומרת שבל יראה הוא לאו הניתק לעשה סוברת כרבי יהודה שאין ביעור חמץ אלא בשריפה. גם לרבי יהודה אם אדם מפורר וזורה לרוח זה מועיל מכאן ולהבא כמו שכתב בשאגת אריה (סימן פ"ג), אבל אם הוא שורף את החמץ זה מועיל לתקן את העבר לרבי יהודה, ולכן בל יראה הוי לאו הניתק לעשה. לפי דברי רע"א מיושבת גם קושית הצ"ח על רש"י. י"ל שרש"י כתב שבמועד חייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא ואיכא מלקות נמי אשחיטה אליבא דרבי שמעון, אבל דברים אלו לא נכונים לדברי רבי יהודה שיש איסור שחיטת תמיד על החמץ, שהרי לרבי יהודה בל יראה הוא לאו הניתק לעשה ואין לוקין עליו.¹ אולם אף לדעת הצ"ח עדיין קשה מדוע רש"י צריך להדגיש שיש מלקות גם על בל יראה, והרי בכל מקום שיש שני לאוין לוקה שנים ומדוע הוצרך רש"י להדגיש כאן שלוקה נמי משום בל יראה ואיכא מלקות נמי אשחיטה.

1 וכן עולה לפי מהלך הגר"ח הלוי על הרמב"ם הלכות חמץ ומצה (פרק ג' ה"א) שלרבי יהודה בל יראה הוא לאו הניתק לעשה.

וקבע לו זמן ואיסורו שוה בכל - לכולם זמן אחד קבע", וכתב על זה הראש יוסף:

יראה בעליל מדבריו דלא תשחט זמן שחיטה ממש ועובר בלאו אף על פי שאין שוחט. וז"ש רש"י לעיל ד' ע"א ד"ה בין וכו' חמץ אין אסור מ"ה בבל יראה. לאו כל יראה, דשבעת ימים כתיב כמ"ש הר"א ז"ל, אלא מלא תשחט ושגירת לישן כל יראה. ומתניתין לקמן ס"ג השוחט הפסח משמע שאר בני אדם אין עוברים ור"י ור"ל פליגי בעל בסמוך. י"ל דביטול לרש"י מקרא נפיק ולא מסברא והיכי דגלי גלי. ולפ"ז יהיה מלא תשחט על חמץ דם זבחי ב' לאוין במשמע. אחד על כל ישראל ומזמן שחיטה ומדלא כתב בפירוש כן ש"מ דליחודיה לאוי על פסח גופו קאתי נמי. והיינו אם יש לו חמץ בביתו וביטלו שאז לאו דכל העולם אין עובר דכתיב אך וכו' תשבתו, ביטול או לא יראה לך בטל בלבך. מ"מ השוחט עובר ולא מהני לשוחט ביטול אא"כ מבער מן העולם... ועם זה יובן כי רבא לא הזכיר קרא דאך ביום ראשון וברייתא הזכירה שניהם אך ביום ולא תשחט.

תמצית דבריו הם שלרש"י אין כל יראה ביום י"ד כדעת הראב"ד (הלכות חמץ ומצה פ"ג ה"ז) ושלא כדעת הנודע ביהודה (מהדורא קמא או"ח סימן כ'). ודברי רש"י (דף ד ע"ב) על הגמרא שאומרת "מכדי בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה..." שכתב: "בין לר' מאיר ובין לר' יהודה - דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבוד רבנן לדאורייתא, חמץ אינו אסור מן התורה בכל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כדיליף לקמן מן אך חלק ומן לא

ולא חמץ דהיתירא, ועל כן "אך ביום הראשון תשבתו" קאי על י"ד, וזה מה שעושה את החמץ חמץ דאיסורא. אלא שצ"ע קצת למה רבא אינו מזכיר את הפסוק "אך ביום הראשון תשבתו" ורק בברייתא הפסוק נזכר. על פי סברא זו יש להבין מה שכתב רש"י (דף צה ע"ב) בענין פסח שני שאינו עובר משום לא תשחט על חמץ. הגמרא (דף צה ע"א-ע"ב) כותבת שמן הפסוק "ועצם לא ישברו בו" שכתב בפסח שני לומדים שאין איסור לחשוט פסח שני על החמץ. רש"י שם מסביר: "לא תשחט על חמץ - דמותר לשוחטו על חמץ, כדתנן: מצה וחמץ עמו בבית, אף על גב דכבר מיעט ליה מהשבתת שאור ומבל יראה, הוה אמינא: הני מילי - שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה - לא, להכי איצטריך למעוטי מלא תשחט". דהיה קשה לרש"י למה לנו מעוט שאין לאו דלא תשחט בפסח שני, והרי כיון שאימעט מהשבתה ובל יראה אם כן זה חמץ דהיתירא ולא שייך הלאו של לא תשחט. אלא שצריך להבין לפי זה מה הביאור בתירוץ של רש"י: "הוה אמינא הני מילי שלא בשעת שחיטה..." וכי אפשר לחלק בדין השבתה או כל יראה בין שעת שחיטה ושלא בשעת שחיטה?

ג

והנה הפרי מגדים בספרו ראש יוסף ביאר את הסוגיה בפרק הראשון דפסחים (דף ה ע"א) בדעת רש"י שלא כדברי התוספות ורבנו דוד הסוברים שעיקר הלימוד הוא מ"אך ביום הראשון תשבתו". הפרי מגדים כותב שלדעת רש"י הלימוד לפי רבא הוא בעצם הפסוק לא תשחט על חמץ דם זבחי. וז"ל רש"י בד"ה זמן שחיטה קאמר: "זמן שחיטה קאמר רחמנא - לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו, הואיל

שה"יום הראשון" שמוזכר בפסוק הוא יום ארבעה עשר. מכאן ראה איפוא שגם הברייתא סברה דיש איסור השהיית חמץ מדין לא תשחט. **על פי זה** מובנים דברי רש"י הנ"ל (דף צ"ה ע"ב ד"ה לא תשחט על החמץ), דבמה שכתב רש"י שם: "לא תשחט על חמץ - דמותר לשוחטו על חמץ, כדתנן: מצה וחמץ עמו בבית, אף על גב דכבר מיעט ליה מהשבתת שאור ומבל יראה, הוה אמינא: הני מילי - שלא בשעת שחיטה, אבל בשעת שחיטה - לא, להכי איצטריך למעוטי מלא תשחט", אין כוונת רש"י לומר שיש לחלק באיסור השבתה ובל יראה בין שעת השחיטה לשלא בשעת שחיטה. כוונת רש"י היא שאע"פ שאיסור השבתה ובל יראה נתמעט בפסח שני, אבל האיסור ששחיטת הפסח גורמת בזמן שחיטת הפסח, ייתכן שתתקיים גם בפסח שני, וממילא זה חמץ דאיסורא. לכן יש צורך במיעוט מיוחד ללמד שדין לא תשחט אינו קיים בפסח שני.

ד

הראש יוסף כתב דשני לאוין נכללו בפסוק "לא תשחט על חמץ דם זבחי" אחד על כל ישראל מזמן שחיטה והשני על השוחט ויש לו חמץ בביתו, אלא שהתקשה בזה, שהרי בזמן שחיטה כל מי שיש לו חמץ בביתו עובר על לאו, ואיזה לאו נוסף כאן ביחס לשוחט. מכח הקושיא נאלץ הראש יוסף לומר שהלאו הנוסף לשוחט מיירי באופן שביטל דלגבי איסור השהיית חמץ שחל על כל אחד ואחד הבטול מועיל, ולגבי הלאו הייחודי המוטל על השוחט, הביטול לא מועיל משום שעצם הביטול לרש"י לא נפיק מסברא אלא מקרא ומאי דגלי גלי. דבריו אלו קשים, דלפי זה היינו צריכים לומר שלעניין איסור בל יראה ובל

תשחט על חמץ", שבהם הזכיר בל יראה, שגרא דלישנא נקט. הכוונה היא שהוא עובר על לא תשחט דנכלל בלאו זה איסור השהיית חמץ בזמן שחיטת הפסח "ואסורו שוה בכל לכולם זמן אחד קבע". לפי זה כל אחד מישראל שמשחה חמץ עובר על לא תשחט משום ששחיטת הפסח גורמת לאסור שהיית חמץ בזמן הקבוע לשחיטתו. אלא שלכאורה קשה מהגמרא (דף סג ע"א-ע"ב) דמשמע דרק השוחט והזורק ובני חבורה חייבים אבל אין איסור על שאר בני אדם. על זה מחדש הפרי מגדים, שיש איסור נוסף על השוחט שאין לכל ישראל. השוחט עובר על לאו דלא תשחט אפילו אם ביטל את החמץ. האיסור הזה אפשרי מאחר דלדעת רש"י השבתת חמץ הוא לא מטעם הפקר אלא מקרא נפיק. כיון שביטול מועיל מטעם גזה"כ ולא מסברא, מאי דגלי גלי. הלכך לעניין מצות השבתה ואיסור בל יראה דגלי, מועיל הביטול, אבל לגבי לא תשחט שמתייחס רק לשוחט או זורק או אחד מבני החבורה, בזה לא נתחדש דין ביטול. לפי זה רבא לא בא לומר באור בפסוק אך ביום הראשון תשביתו. לדעת רבא כל האיסור של השבתת חמץ בארבעה עשר נלמד מלא תשחט. על פי זה כך צריך לבאר את הגמרא שמביאה ראה לדברי רבא מהברייתא "תניא נמי הכי אך ביום הראשון תשביתו וכו': לפי הברייתא ע"כ כוונת הקרא "אך ביום הראשון תשביתו" הוא ביום ארבעה עשר. אם היינו מפרשים שה"יום הראשון" הוא יום טוב, היה משמע שיותר להשהות חמץ בארבעה עשר שהוא לפני היום הראשון. אך אי אפשר לומר את זה שהרי כתוב לא תשחט על חמץ וכו', הרי שבארבעה עשר בזמן שחיטת הפסח השהיית חמץ אסורה. ממילא צריך לפרש

שהזהירנו משחוט שה הפסח על חמץ והוא אמרו יתברך לא תזבח על חמץ דם זבחי. וכבר נכפלה אזהרה זו בזה הלשון בעצמו לא תשחט וכו'. וענינו שבעת שחיטת הפסח וזה בין הערביים לא יהיה ברשותו חמץ לא אצל הזורק ולא אצל השוחט ולא אצל המקטיר ולא אצל אחד מבני החבורה וכל מי שהיה אצלו חמץ מהם בעת ההיא לוקה.

אמנם בהלכות הרמב"ם כתב (הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ה):

השוחט את הפסח בזמנו והיה לו כזית חמץ ברשותו לוקה, שנאמר לא תזבח על חמץ דם זבחי, שלא יזבח הפסח והחמץ קיים, אחד השוחט ואחד הזורק את הדם ואחד המקטיר את האימורין אם היה ברשות אחד מהם או ברשות אחד מבני חבורה שאוכלין פסח זה כזית חמץ בשעת הקרבנות הרי זה לוקה והפסח כשר.

ומלשונו לא ברור האם מה שמסיים "הרי זה לוקה והפסח כשר" מוסב גם על אחד מבני החבורה, או רק על השוחט וכו'. מכל מקום בספר המצוות ברור שדעתו כרש"י שגם בני החבורה חייבים. וכן מפורש בספר החינוך (מצוה פ"ט) וז"ל:

והעובר עליה והניח מדעתו כזית חמץ ברשותו בשעת הקרבנות, אחד שוחט או זורק או מקטיר האימורין או אפילו אחד מכל בני החבורה הנמנין באכילתו לוקה, והפסח כשר מכל מקום.

לפי שיטה זו, לכאורה אין זה דין בקרבן אלא דין בהשהיית חמץ. אולם אין מכל זה ראיה שאין דין בקרבן, וזה על פי מה שכתב הגר"י קוטנא (ישועות מלכו, קרית ארבע, הלכות קרבן פסח פרק א' הלכה ה') על טענת התוספות רי"ד

ימצא דגלי גלי, אך לעניין האיסורים שנלמדים מן הפסוק "לא תשחט על חמץ" דלא גלי, לא גלי. ממילא, גם לעניין איסור השהיית חמץ שחל על כל אחד ואחד מטעם לא תשחט על חמץ ביטול לא צריך להועיל. אך הראש יוסף טוען שלגבי איסור השהיית חמץ שנלמד מפסוק לא תשחט על חמץ ביטול מועיל, ורק לעניין איסור שחיטת פסח על החמץ שנלמד מאותו פסוק ביטול לא מועיל. ע"כ נראה דאפשר לקבל את המהלך של הפרמ"ג דשני לאוין נכללו בפסוק זה מבלי לקבל את החידוש לגבי ביטול. דלכאורה אפשר לומר דנוסף על איסור השהיית חמץ, יש דין בקרבן שאסור לשחוט את הקרבן כשיש לו חמץ בבית. זו כנראה שיטת התוספות (דף סג ע"א בד"ה השוחט) שכתבו: "אומר ריב"א דהפסח כשר דהא לא שינה עליו הכתוב לעכב ובתוספתא דמכילתין תנא בהדיא השוחט את הפסח עובר בלא תעשה והפסח עצמו כשר ויוצא בו ידי חובתו בפסח". הרי דלדעת התוספות יש כאן דין בקרבן, וכן משמע מדבריהם (דף סג ע"ב ד"ה או לאחד) שכתבו: "אומר ר"י דלא מחייב בעל החמץ אלא השוחט והזורק דלא תשחט אמר רחמנא". ולפי זה השוחט עובר על שני לאוין אחד על השהיית חמץ, ושני על שחיטת הפסח כאשר יש לו או לאחד מבני החבורה חמץ. אמנם לגבי מלקות ודאי שיש לדון אם לוקין על שני לאוין הנלמדים מפסוק אחד, ואכ"מ.

זן שיטת התוספות שרק השוחט עובר, אבל רש"י כנראה חולק על זה שהרי כתב שם (בד"ה עד שיהיה) שאם יש לאחד מבני החבורה חמץ כולם עוברים. וכן דעת הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה קט"ו) שכתב שם:

חמץ" נכללים גם לאו להשהיית חמץ, והוא חל על כל אחד, וגם לאו על איסור שחיטת הפסח כאשר לאחד מעושי הפסח או המנויים עליו יש חמץ. לדעת הרמב"ם שסובר שגם השוחט עובר וגם מי שיש לו חמץ עובר, האיסור הוא על הקרבת קרבן הפסח על החמץ כאשר מדובר על השוחט, ועל אי מניעת הקרבת קרבן הפסח על החמץ כאשר בעל החמץ לא משך את ידו מן החבורה. לדעת רש"י שסובר שכל בני החבורה עוברים, האיסור השני הוא השתתפות בהקרבת קרבן פסח על החמץ.

ועל פי זה אפשר לבאר את רש"י על המשנה

(דף סג ע"א בד"ה חייב) שכתב

לגבי השוחט את הפסח במועד שלא לשמו: "דלהכי קאי והוא לה שחיטה ראויה וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא ואיכא מלקות נמי דשחיטה". ואין כוונת רש"י להדגיש שיש שני לאוין דבזה אין כל חידוש. אלא רש"י בא להדגיש חידוש שיש לאו בשחיטה על ידי בל יראה במועד, שהרי מדובר שם למעשה בשלמים ובשחיטת פסח לשם שלמים והשחיטה לא גורמת שום איסור של שהיית חמץ שהרי זו שחיטת שלמים. ואם כן אף על פי שנתרבתה שחיטת פסח במועד לגבי לא תשחט על חמץ, לאו זה צריך להתפס על אסור בל יראה שהרי אחרת אין זה חמץ דאיסורא, דתמיד האיסור שבלא תשחט חמץ לא מתבסס על בל יראה אלא דזה איסור עצמי, וכאן יש חידוש שלוקה על שחיטה בהדי דבל יראה. אך בשוחט תמיד של בין הערבים לרבי יהודה, כיון שאיסור שהיית חמץ נלמד מלא תשחט על חמץ, אין כל חידוש שלוקה על לא תשחט. הלכך אין צורך להזכיר את איסור בל

על רש"י הסובר שכל בני החבורה עוברים. הרי"ד טוען שכיון שאין שליח לדבר עבירה, אין על בני החבורה שום איסור כאשר אחד שוחט את הקרבן, וז"ל: "ואין זו טענה על ר"ח ורש"י כיון דהזבח כשר אף שהשליחות בטל כמוש"כ למעלה בה"א, וגזה"כ שלא יהיה לאחד מבני החבורה חמץ בשעה שעוסקין בהקרבת הפסח שלהן דילפינן מדסמך לא תשחט ללא ילין. ולא מבעיא באחד מבני החבורה שחמץ שלו עובר, אלא אפילו שאר בני החבורה עוברים שהרי אפשר להם להמלט מאיסור שימשכו ידיהם ממנו". ועל פי זה מובן מה שלכאורה רש"י סותר את עצמו: על שאלת הגמרא (דף סג ע"ב) "אי הכי אפילו לאחד בסוף העולם נמי" שיעבור משום לא תשחט על חמץ, כתב רש"י (ד"ה אפילו אחד בסוף העולם): "שאינו מבני החבורה נמי אם ישנו עמו בעזרה יעבור השוחט הזה עליו אם התרו בו", והגמרא ממעטת אותו משום שלא תשחט קאי רק על הנך דקיימי עליה משום לא ילין. ולכאורה לשיטת רש"י שאלת הגמרא היתה צריכה להיות לא על כך שהשוחט יעבור אלא על אותו הנמצא עמו בעזרה שהוא יעבור בלא תשחט, ומדוע פירש רש"י שהשאלה היתה רק על השוחט? אך אין כאן סתירה דבני החבורה עוברים כיון שהקרבת הוא שלהם והם יכלו להמלט כמ"ש בישועות מלכו, מה שאין כן אחד בסוף העולם שאינו מבני החבורה ואין לו שום קשר להקרבת הקרבן, לא שייך שיעבור. לכן במקרה כזה ברור שהשאלה היתה רק שהשוחט יעבור ולא המשהה את החמץ.

ה

והנה, לפי זה אפשר לקבל את המהלך של הראש יוסף. בפסוק "לא תשחט על

ודאי, ואי לא - התראת ספק היא, ואפילו אשתכח דהוה ליה בביתיה, כיון דאנן לא הוי ידעינן - לאו התראה היא, ור' יוחנן סבר: התראת ספק שמה התראה, ואי אשתכח דהוה ליה - מיחייב". והתוספות (ד"ה התראת ספק) הקשו על רש"י דמה לנו אם ספק למתרה הרי צריך שיהא ודאי למותרה דלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. וכתבו התוספות "ולשון הקונטרס נמי יש ליישב דה"ק כיון דאנן לא הוה ידעינן לאו התראה היא שיכול המותרה להכחישנו ולומר שוגג הייתי". וכתב על זה השאגת אריה, דלפי זה גם אם החמץ עמו בעזרה מדוע לכ"ע לוקין והרי מצי למימר דכבר ביטל את החמץ לפני זמן איסורו וכמו שאינו עובר על כל יראה לאחר שביטלו הכי נמי אינו עובר על לא תשחט, והוכיח מכאן דע"כ יש חמץ שאין מועיל לו בטול, והיינו בחמץ של אחרים וקיבל עליו אחריות ואם כן הסוגיה שם מיירי בחמץ שקיבל עליו אחריות.

והנה, הוכחה זו לא ניתן להוכיח לפי הראש יוסף שהרי לדעתו ביטול אינו מועיל לגבי לאו דלא תשחט, ואם כן אם החמץ עמו בעזרה אין זו התראת ספק. ועל פי זה אפשר לומר דהראש יוסף חולק עליו בעניין זה וס"ל דביטול מועיל גם על חמץ של אחרים שקיבל עליו אחריות שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא², אלא שחולק על השאגת אריה בדבר נוסף: דהשאגת אריה ס"ל דהלאו של לא תשחט עובר גם אם אין לו חמץ משלו אלא חמץ שקיבל עליו אחריות. ולעומת זה הפרי מגדים יסבור כדעת הצ"ח שאין עובר בלא תשחט על החמץ, בחמץ שקיבל עליו אחריות. והסוגיה לגבי התראת ספק מיירי בכל חמץ, ולא שייך

יראה כדי להסביר מדוע לוקים לדעת רבי יהודה על הלאו של לא תשחט.

ו

באשר למה שכתב הפרי מגדים בראש יוסף, דלשיטת רש"י שהביטול נלמד מקרא ולא מסברא, היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי לא גלי, ולכן ביטול מועיל רק לגבי כל יראה ומצוות השבתה, מה שאין כן לגבי הלאו של לא תשחט על חמץ דם זבחי, הביטול אינו מועיל, הדברים נראים תמוהים: שהרי משנה מפורשת להלן (דף מט ע"א): "ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו, ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו. אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו - יחזור ויבער, ואם לאו - מבטלו בלבד". ועיין שאגת אריה (סימן ע"ז) שמוכיח ממשנה זו שביטול החמץ מועיל גם לגבי איסור של לא תשחט, שהרי הוא מבטל ועושה את הפסח.

ונראה, דהנה השאגת אריה שם ס"ל שעובר על הלאו של לא תשחט גם אם אין לו חמץ משלו אלא יש לו חמץ שקבל עליו אחריות, ועיין במנחת חינוך (מצוה פ"ט אות ד') שמביא את הצ"ח שחולק וס"ל דאין עוברים לאו דלא תשחט על חמץ שקיבל עליו אחריות. והנה השאגת אריה שם ס"ל דעל חמץ שקיבל עליו אחריות לא מועיל ביטול והוכיח מסוגיין (דף סג ע"א) דאיתא שם על המשנה "השוחט את הפסח על החמץ", שדעת ריש לקיש שאינו חייב עד שיהא עמו בעזרה, ורבי יוחנן אמר אף על פי שאין עמו בעזרה. ורוצה הגמרא לומר שפליגי בהתראת ספק. ופרש"י: "בהתראת ספק קא מפלגי - דמלקות ליתא אלא בהתראה, וכי מתרינן ביה לא תשחט על החמץ, אי חזינן חמץ גביה ומתרינן ביה - הויה התראת

2 וכדעת המקור חיים בסימן תל"א.

התראת ספק משום שמא ביטל שהרי לשיטתו לא מועיל ביטול לאיסור לא תשחט על החמץ. ועל פי זה אפשר לומר דהמשנה (דף מט ע"א) "ההולך לשחוט את פסחו" שמבטל חמץ ועושה פסח, מיירי בנזכר שיש לו חמץ שקיבל עליו אחריות ואין לו חמץ אחר, ובכדי שלא יעבור על בל יראה מבטלו בליבו, דבטול לדעתו מועיל גם בחמץ שקיבל עליו אחריות, אך באשר לשחיטת הפסח גם אם לא ביטל כלל אינו עובר דרק אם יש לו חמץ משלו עובר ולא אם אין לו משלו ורק של אחרים יש לו, והכל אתי שפיר.